

Рецензия

на дисертация за придобиване на ОНС „Доктор“, ПН 1.2. Педагогика
тема: Развитие на детските организации в България през периода 1944 -
1990 година – педагогически аспекти

автор: Петя Иванова

Рецензент: проф. дпн Сийка Чавдарова – Костова

Дисертационния труд на Петя Иванова, въпреки своята историческа центрираност, има своето значимо място в контекста на съвременното развитие на педагогическите процеси, реализирани в извънучилищна среда в България. Може да се каже, че приносите на тази дисертация могат да бъдат разглеждани не само в качеството им на произтичащи от историко-педагогическо изследване, но и като една много добра основа за последващи сравнения между минало и настояще, както по отношение на педагогическата терминология, така и на педагогическата практика, независимо от мястото на нейното планирано и организирано професионално функциониране извън семейната среда.

Още в увода Петя Иванова убедително аргументира необходимостта от такъв тип историко-педагогическо изследване. Това начинание съдържа в себе си достатъчна предизвикателност, доколкото става дума за исторически отрязък, който е близък до съвремието и затова има сериозни рискове по пътя на постигане на оптимална обективност, особено когато авторът и четящите са преживявали лично част от изследователския период. Може да се каже, че П. Иванова подхожда смело към реализиране на

изследователските си задачи, отчитайки че този период все още „е в недостатъчна степен изследван и от историята на педагогиката“, но търсейки в него „ценни ползи от натрупания опит и утвърдена традиция в извънучилищното възпитание и образование“ (с.5), в т.ч. в контекста на сравненията, които тя прави с актуални измерения на училищното образование и неформалното образование.

Първа глава представя процеса на създаването и развитието на Единната детско-юношеска организация „Септемврийче“ и четите „Чавдарче“ в периода 1944-1947 г. Започва се с описание на развитието в България на детското движение след 1878 г. до 1944 г. По-детайлно са разгледани основни организации, функциониращи през този период, като детските православни дружества, детско-юношеските кооперации, младежкото червенокръстко движение, детско-юношеското въздържателно движение, детски и юношески структури в Съюза на българските гимнастически дружества „Юнак“, детското разузнавачество (скаути) и др. Успоредно с представянето им се обръща внимание на спецификите на възпитателната дейност, осъществявана в тях. Отделен параграф е специално посветен на възпитателните приоритети в дейностите на описаните организации, с отчитане на влиянията на динамиките в българската действителност през съответния исторически период. Като основни тенденции се очертават: „национално-патриотичната насоченост на осъществяваното в детските структури възпитание“, „силно изразената гражданска насоченост на възпитателната дейност“, „нравственото възпитание на децата“. Обективният преглед на наличната информация дава основание за извод относно обща насоченост към определен тип възпитание, независимо от идеологическите различия в основата на детски организации, даващи отражения върху съдържателните аспекти на дейността, напр.: „Нравственото възпитание е присъщо и на коренно

противоположните структури, каквито са детското религиозно движение и детските комунистически групи. Нравствеността, която се възпитава от различните структури, се различава в зависимост от идеята, на която те са подчинени и обслужват. Но тенденцията за изграждане на определен морал и светоусещане в децата е обективна и при всички обстоятелства е един от приоритетите при възпитанието на децата.“ (с.48)

След това подробно е представено създаването и развитието на Единната детска организация. Очертани са основните характеристики на Детско-юношеската организация „Септемврийче“ и четите „Чавдарче“. Използването на богатство от източници позволява детайлно акцентирание върху ключови за развитието на организацията аспекти. Подробно са разгледани взаимодействията на организацията и четите с училището, реализирането на класни, извънкласни и извънучилищни форми. Очертани са цели, форми и методи на взаимодействия и с обществено-политически и културно-просветни организации.

Особено ценно е диференцираното представяне на реализирането на основни видове възпитание /съдържание, форми и методи/ в дейностите на Детско-юношеската организация „Септемврийче“ и четите „Чавдарче“ – интелектуално, трудово, патриотично и интернационално, нравствено, естетическо, физическо. Обръща се внимание на „спецификата на смесването на учебно-възпитателната работа с обществената“ (с.90), както и на очерталата се тенденция „за партийната и идеологическа ориентация на осъществяването от организацията възпитание“ (с.91).

Във втора глава е представено развитието на организацията „Септемврийче“ и четите „Чавдарче“ през периода 1948-1968 г. Този процес е разгледан много детайлно, в т.ч. с открояване на недостатъци от различен характер и тяхното отчитане в документи от форуми като конгреси и пленуми. Очертана е спецификата на реализирането през този период на

интелектуалното, идейно-политическото, патриотичното и интернационалното, трудовото, нравственото, художествено-естетическото, физическото възпитание. Специално внимание е отделено на взаимоотношенията на ДПО „Септемврийче“ с училището и извънучилищните учреждения, които „са призвани да направят живота на децата по-интересен и съдържателен, като организират различни дейности и развлечения в свободните за учениците часове през учебната година и ваканциите“ („пионерските домове, различните физкултурни извънучилищни учреждения (детски стадиони и специални площадки, детски спортни школи), станциите на младите техници, станциите на младите природолюбители, екскурзионно-туристическите детски станции, детските музикални школи, домовете за художествено възпитание, библиотеките-читални и др.“, с.121). Разгледани са спецификите на дейността на Пионерския дом в качеството му на „методически център на пионерската извънкласна и извънучилищна дейност“ (с.127). Като важни акценти са поставени въпросите за подбора, подготовката и развитието на кадри за ДПО „Септемврийче“ и четите „Чавдарче“, както и този за взаимодействието с педагогическите кадри - учители, класни ръководители, директори, със семейството и др.

В трета глава се разглежда развитието на взаимоотношенията между детската организация, училището и обществено-политическите структури в периода 1969-1990 година. Представени са осъществените промени в ДПО „Септемврийче“. Специален акцент е отреден на значимостта на символиката, атрибутите, ритуалите в дейността на организацията, на кадровата политика, в т.ч. подготовката им в рамките на висшето образование, на пионерските лагери, Движение и Асамблея „Знаме на мира“, Движение за техническо и научно творчество на децата и юношите. Отделно се разглежда връзката с Единното средно политехническо

училище. Коментира се развитието на концепцията за „социално-педагогическата система“.

В заключението се прави своеобразно обобщение на представеното в текста, като се обръща внимание на затрудненията, произтичащи от тясната връзка „с идеологията на комунистическата партия“, което „затруднява анализа и пълното абстрахиране от официалния политически дискурс“ (с.203). Интерес представляват коментарите на авторката по отношение сравнението с настоящето: „приликите и аналозиите са свидетелства за вкоренената традиция и непреходност на определени възпитателни и образователни ценности в нашия народ и за приемствеността като трайна тенденция в българското образование“ (с.209).

Към докторантката имам следните въпроси:

- Какво дава основание на авторката за твърдението: „През 46-годишния си период на развитие детската организация се утвърждава като алтернативен възпитателен проект на социализма, неизменна част от официализирания комунистически дискурс, обслужващ идеологически властта през периода.“ (с.10)? Не е ли всъщност детската организация не-алтернатива на този дискурс, а негово реално проявление в съответна възрастова група?
- Какво точно има предвид в твърдението, че „голяма част“ от „възпитателните практики, осъществявани от детските организации, училището и останалите социално-педагогически фактори през разглеждания период“ „се използват и в съвременността“ (с.208)? Моля да се конкретизира именно интерпретацията на понятието „възпитателни практики“ в коментирания контекст.

Като цяло, оценявам високо рецензирания дисертационен труд, в който са ясно открити приноси на базата на осъщественото сериозно, задълбочено, многоаспектно, критично изследване. Петя Иванова умело

съчетава спецификата на историко-педагогическото изследване със спецификата на дисертационно изследване в областта на теоретико-възпитателната проблематика, което би могло да послужи като модел за други изследвания.

По отношение на автореферата: отразява обективно в структурно-съдържателно отношение дисертационния труд. Приемам изцяло очертаните в него приноси от №1 до №5. Смятам, че принос №6 се нуждае от езикова редакция, за да бъде постигната оптимална яснота на изказа (какво точно се има предвид под „социалните нагласи“, които са по принцип социален феномен, независимо от историческия период).

Публикациите по темата на дисертацията отразяват части от дисертационния труд. В количествено отношение те са: две статии в списания (едната в съавторство), четири статии в сборници, три студии. Четири от публикациите са на английски език. Петя Иванова има участие в проект, пряко свързан с темата на дисертационното изследване.

Препоръчвам на Петя Иванова да продължи изследователската си дейност в областта на съвременните проявления на възпитателната дейност в училищна и извънучилищна среда.

Заключение: Опирайки се на несъмнените постижения на представената за защита дисертация на тема „Развитие на детските организации в България през периода 1944 -1990 година – педагогически аспекти“, убедително подкрепям положително присъждането на образователно - научната степен „Доктор“, ПН 1.2. Педагогика, на Петя Иванова.

11.11.2022 г.

Рецензент:

/проф. дпн С. Чавдарова – Костова/